

DREPTUL CA ȘTIINȚĂ INTERDISCIPLINARĂ JUSTIȚIA ȘI LITERATURA (I)

IOANA SASU-BOLBA*

Abstract *The present paper's aim is that of informing the Romanian reader about the existence of an unexpected but very interesting interdisciplinary approach, namely that to law and literature. Law and literature is also a quite recent movement that focuses its attention upon two aspects: law in literature and law as literature. It also has a Journal of its own, publishing articles concerned with law matters and literary techniques which can be applied to legal texts as well. The movement is considered to have far reaching implications with regard to future teaching methods, scholarship, and interpretations of legal texts. Combining literature's ability to provide unique insight into the human*

---

* **Ioana Sasu-Bolba** este absolventă a Facultății de Filologie, secția: engleză-germană. De la absolvire a predat limba engleză la Catedra de limbă engleză, Facultatea de filologie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, până în 2007. Lucrarea de doctorat, *Receptarea poeziei britanice în România interbelică* a fost condusă de Prof. univ. Leon Levițchi și Prof. Univ. Ion Vlad. S-a specializat în teoria și practica traducerii de poezie, dar și în predarea limbii engleze la facultăți nefilologice. A publicat trei volume de traduceri din poezia britanică: *Florilegiu de poezie religioasă engleză din secolul al XVII-lea*, Traducere, studiu introductiv, note: Ioana Sasu-Bolba; Prefața: Mihaela Mudure, Editura LIMES, (260 p.), Cluj-Napoca, 2006; Volumul a primit Premiul special „Eta Boeriu”, premiul fiind acordat de Uniunea Scriitorilor, Filiala Cluj (2007); *Poezie religioasă în Anglia medievală*, Traducere, studiu introductiv, Prezentări și note Ioana Sasu-Bolba, Editura LIMES (310 p.), Cluj-Napoca, 2008. *Alexander Pope: ESEU despre Om și alte versuri*, Traducere, studiu introductiv, prezentări și note Ioana Sasu-Bolba, Prefață: Mihaela Mudure, Editura LIMES (244 p.) Cluj-Napoca 2009. Și acest ultim volum a primit premiul „Eta Boeriu”, acordat de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor la 15 iunie 2010; *Poemele lui Jonathan Swift*, Traducere, studiu introductiv, prezentări și note: Ioana Sasu-Bolba, Cu o prefață de Mihaela Mudure, Editura LIMES, (271p.) Cluj-Napoca 2010. În prezent, Ioana Sasu-Bolba predă limba engleză la Facultatea de Drept din cadrul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir” din Cluj-Napoca. E-mail: sasubolbai@yahoo.co.uk.

condition through text with the legal framework that regulates those human experiences in reality gives a democratic judiciary a new and dynamic approach to reaching the aims of a just and moral society.

Keywords: *interdisciplinary approach, law, literature, journal, legal text, literary technique, human condition, rhetoric*

1.1. Justiția, un element de cultură generală

Într-o lume plină de angoase și interese de multe ori meschine, într-o lume în care educația și învățământul par să fi devenit preocupări secundare, în care puterea și independența justiției însăși este serios pusă la îndoială, se cuvine să ne amintim de vremuri mai bune, vremuri pe care le-am putea re-crea astăzi spre binele tuturor.

Ca dascăli, am fost întrebați în mai multe rânduri: ce înseamnă exact *cultură generală*? Și, mai ales, ce ar trebui să citim ca să o formăm corect? Întrebări dificile, dar nu fără răspuns. Școala a fost întotdeauna promotoarea culturii generale. Practic, ceea ce se învață (sau învăța) în școală îi permitea absolventului să fie capabil să poarte o discuție cam pe orice temă. Studiile post-universitare erau cele care completau cunoștințele, formau specialistul.

1.2. Justiția și literatura, o mișcare interesantă și oarecum neașteptată

Aparent fără legătură unul cu altul, am aflat cu interes și, de ce să nu spun, chiar cu bucurie, că pe plan internațional funcționează o mișcare interdisciplinară care se ocupă chiar de legătura și asemănarea între drept, manifestat prin lege, și literatură.

Mișcarea **justiția și literatura**¹ (*Law and Literature*) își îndreaptă atenția asupra unui subiect interdisciplinar care vizează legătura dintre modul în care se aplică legea în tribunal și modul în care acest act este

---

¹ Apud: Wikipedia, *The Free Encyclopedia*.

descriș în literatură.² Ideea unei astfel de mișcări își are originea în istoria dreptului și vizează două aspecte: a) dubiul că legea izolată ar putea fi o sursă de valoare și sens sau ar trebui privită într-un context mai larg cultural, filozofic sau socio-științific pentru a obține valoare și sens ; b) atenția sporită acordată caracterului schimbător al sensului în orice text, fie el juridic sau literar.

Mișcarea are implicații cu bătaie lungă, privind dezvoltarea viitoare a *metodelor de predare, burselor de studii și interpretărilor textelor juridice*. În cadrul ei, se combină abilitatea literaturii de a oferi o înțelegere unică condiției umane (prin text într-un cadru juridic, care are rolul de a regla acele experiențe umane în realitate, oferind o viziune democratică, judiciară, în scopul creării unei societăți drepte și morale). Este necesar ca atunci când se are în vedere *retorica juridică*, să se înțeleagă rolul textului în definirea experienței umane. Ideile și acțiunile acestei mișcări sunt susținute și de existența unui *jurnal* axat pe această temă. Este vorba de un „**Jurnal**”³ publicat periodic în SUA.

Aplicând doctrina literară unei scrieri juridice, mișcarea face posibilă o interpretare mai corectă, iar deciziile juridice sunt transmise mai eficient. Oferind claritate în exprimare, cetățenii sunt primii care câștigă. Tot așa și cei care au o profesiune juridică, judecătorii, politicienii, precum și diverșii filozofi ai dreptului, care sunt parte a unei societăți democratice, o ajută să funcționeze cât mai ideal posibil. Cu alte cuvinte, mișcarea dă speranța existenței unui sistem juridic care însă are nevoie de o infuzie de umanism.

Primii care s-au gândit la o astfel de mișcare au fost John Wigmore și Benjamin Cardozo, în prima jumătate a sec. XX-lea. Ei au numit romancierii și poeții principalii predicatori ai legii. Dar majoritatea savanților îl consideră pe James Boyd White fondatorul acestei mișcări

---

² Traducerea titlului original *Law and Literature* a fost destul de dificilă, datorită cuvântului *law* = lege. Oricum este vorba de justiție în general și de textul legii. De aceea am optat pentru titlul *Justiție și literatură*.

³ *Law and Literature* (Legea/Justiția și literatura) este un jurnal publicat la University of California Press, în Berkeley, California în numele a Cardozo Law School. Editorul este Profesorul Peter Goodrich. Jurnalul a fost publicat pentru prima dată în 1989, bianual. El este una dintre puținele publicații care se ocupă exclusiv de interdisciplinaritatea mișcării intitulate *law and literature*. Articolele publicate în el se referă la dreptul privat și public, restricții, resentimente rasiste, de sex, hermeneutică (metodologii interpretative) și teme juridice în opere literare. ISSN is 1535-685X. Vezi și: docs.law.gwu.edu/.../Law.../Law-Literature.

datorită contribuției sale în domeniu (publicații, o extinsă activitate de cercetare, etc.). Publicația lui cea mai cunoscută este *The Legal Imagination* (Imaginația juridică) care este considerată un fel de document inițiator al mișcării. Cartea a fost publicată în 1973 și este o antologie și critică asemănătoare unui document juridic tradițional, dar cuprinde multe alte conexiuni și surse de inspirație. De asemenea face o paralelă între textele juridice și analiza literară.

Mișcarea a reușit să atragă atenție academică prin 1980. Susținătorii teoriei *justiția în literatură*, precum Richard și Robert Weisberg, consideră că operele literare, în special cele narative centrate pe un conflict juridic, pot oferi avocaților și judecătorilor o cale mai profundă de înțelegere a „naturii legii”, sintagmă care lipsește în studiul strict al retoricii juridice.

La începuturile ei, mișcarea s-a concentrat strict pe teoria dreptului și a literaturii. În 1970 a început să fie agreată și a devenit populară. Perspectiva de abordare viza examinarea și interpretarea textelor juridice cu tehnici ale criticii literare. S-a adoptat în final sintagma *dreptul (justiția) ca literatură*, deoarece se consideră că sensul textului juridic, precum legea scrisă, este un gen literar ca oricare altul și nu poate fi descoperit decât prin interpretare. Dar amănunte legate de aceste aspecte sunt și astăzi teme de dezbatere pentru savanți.

Cei care fac parte din această mișcare pun accentul pe una sau alta dintre cele două variante complementare: **justiția în literatură** (înțelegând aspecte juridice aflate în texte literare importante) și **justiția ca literatură** (înțelegând texte juridice cu referire la metode de interpretare literară, analiză sau critică).

1.3. Justiția în literatură

Justiția în literatură se referă, exact cum spune titlul, la existența unor conflicte de natură juridică în literatură. În linii mari, un astfel de text pune un accent major pe felul personal în care un autor vede legea. Susținătorii acestui aspect cred că scriitorii au o „lecție” de predat profesioniștilor care se ocupă de lege. Această lecție ține, așa cum menționam înainte, de condiția umană și efectul legii asupra ei. Autorii citați de cele mai multe ori sunt: *Franz Kafka, Albert Camus, Herman Melville, Fyodor Dostoevsky și Charles Dickens*. Situațiile prezentate în opera de ficțiune prezintă mult din sfera politică și socială și individual care deseori este în cele din urmă adus în fața tribunalului. Promotorii acestui punct de vedere sunt convinși că exemplul oferit de către scriitorii

este de ajutor studentului în drept, chiar dacă nu se poate spune că, prin opera literară respectivă, cititorul este învățat legea ca atare.

Richard H. Weisberg este profesor la *Școala de Drept Cardozo*. Urmând ideile lui James Boyd White, el consideră literatura un mijloc de a lua în discuție teme juridice. Dar, spre deosebire de White, el crede că literatura ar trebui evaluată ca mijloc de comunicare între oameni, îndeosebi datorită contextului social și politic pe care îl prezintă romanele. În studiul său *Poethics* (Poetica) Weisberg afirmă:

“Poetica, în atenția ei față de comunicarea juridică și starea celor care sunt “alții”, caută să revitalizeze componenta etică (subl. autor) a legii.”

Căci, pentru Richard Weisberg, subiectul romanelor, nu elementele retorice, sunt importante pentru instrucția studenților, dar și pentru alți neinițiați. Subiectele juridice în romane au astfel rolul de a critica instituții și norme juridice.

Un exemplu pentru validarea atitudinii sale față de efectul romanelor asupra minții juridice este acolo unde Weisberg povestește despre viața unui avocat francez, care trăiește în Franța, la începuturile deportării evreilor francezi în lagăre de concentrare. Avocatul încerca să-și asume sarcina de a îndupleca jurații asupra unui individ care avea doar doi bunici evrei, fiind urmărit de naziști și colaboratorii lor.

Descriind cuvintele pe care le-a folosit avocatul (în apărarea evreului), Weisberg crede că „mascarea unei crime morale” este descendentul resentimentului nietzschean, considerat ca fiind un punct de vedere filozofic care pătrunde în scrierile lui Camus și Kafka – autori a căror operă este des citată de susținătorii mișcării *Justiția și literatura*, incluzându-l pe Weisman – Credința sa că resentimentul (sentiment de ostilitate, ură, dușmănie) își face drum în scrierile avocaților, precum acest avocat francez, este suficient pentru el pentru a considera romanele bazate pe conflicte juridice ca argumente convingătoare asupra condiției umane și, drept urmare, validitatea lor pentru dezbateri juridice.

1.4. Justiția ca literatură

Justiția ca literatură se referă la faptul că savanții consideră valoroase tehnicile folosite de oamenii de litere. Astfel, textul juridic este văzut ca o formă de literatură. În acest fel, atât analiza literară, cât și critica literară sunt posibile și aplicabile și în cazul textului juridic. Spre deosebire de primul aspect (dreptul în literatură) în acest caz savanții văd numai posibilitatea folosirii *modalităților teoriei literare* la interpretarea

textului juridic, și nu subiectul romanului pe care studenții în drept îl citesc deseori, deși majoritatea pot fi de acord că literatura servește un scop care permite dezvoltarea etică a studentului.

Benjamin N. Cardozo a fost un susținător al dreptului ca literatură. „Succesul cărții lui Cardozo se datorează și faptului că a fost considerată literatură. Convins că stilul nu poate fi separat de substanță (subiect) Cardozo a adus procesul juridic în viață printr-o proză lucidă, elocventă, plină de umor, anecdote, și aluzii practice”⁴.

James Boyd White găsește secțiunea *justițial ca literatură* mai solidă, datorită posibilității ei de a pune laolaltă două discipline aparent deosebite și faptul că permite textului să-și facă rolul, acela de a defini cultura și a crea legături între oameni.

Este interesant de urmărit cum s-a aplicat unul sau altul dintre aceste puncte de vedere în literatură mai ales de către unii dintre cei mai mari scriitori ai lumii. Acesta este însă un subiect pentru a lucrare viitoare.

---

⁴ Notă la cartea lui Benjamin Nathan Cardozo (1870-1938).